

Asia: VN/23566/2021

Lausuntopyyntö mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Taustatiedot

Onko vastaaja:

Muu valtion viranomainen

Mihin hyvinvointialueeseen vastaaja kuuluu (mikäli vastaaja on kunta tai kuntayhtymä tai hyvinvointialue):

-

Vastaajatahon virallinen nimi:

Vanhusasiavaltuutettu

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot:

Päivi Topo vanhusasia@oikeus.fi

Viranomaisille: mahdollisen lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä:

Vanhusasiavaltuutettu

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihuoltolain 2 a §, terveydenhuoltolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2 Sosiaalihuollon palvelut

2.1 Onko yhteisösosiaalityötä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.2 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.3 Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän (sosiaalihuoltolaki 24 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.4 Ovatko sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyötä koskevaan pykälään (sosiaalihuoltolain 29 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.5 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykososiaalisen tuen pykälän (sosiaalihuoltolaki 29 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.7 Onko mielenterveystyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.8 Ovatko omatyöntekijän pykälään (sosiaalihuoltolaki 42 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.9 Onko sosiaalihuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.10 Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

-

Perutelut kyllä vastaukselle:

-

3 Terveydenhuollon palvelut

3.1 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 20 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.3 Onko päihde- ja riippuvuuspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.4 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.5 Onko kiireellistä hoitoa koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 §) ehdotettu lisäys tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.6 Ovatko terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.7 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykologisen tuen pykälän (terveydenhuoltolaki 50 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.8 Onko sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää hoitoa huumausainerikoksissa koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.9 Onko työnhjausta koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.10 Onko terveydenhuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

-

Perustelut kyllä vastaukselle:

-

4 Mielenterveyslaki

4.1 Ovatko ohjausta ja valvontaa koskevaan pykälään (mielenterveyslaki 2 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.2 Onko tahdosta riippumattoman hoidon järjestämistä koskevan pykälän (mielenterveyslaki 3 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.3 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa koskevan pykälän (mielenterveyslaki 6 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

5 Päihdehuoltolaki

5.1 Onko mielestänne perusteltua, että mahdollisuus määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon väkivaltaperusteella poistettaisiin?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

6 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

6.1 Ovatko Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

7 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

7.1 Ovatko ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 2 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

8 Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

8.1 Ovatko Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain 1 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

9 Huumausainelaki

9.1 Ovatko huumausainelain 4 §:n 2 momenttiin ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

10 Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä

10.1 Onko Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettuun lakiin ehdotettu uusi 16 a § perusteltu?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

11 Siviilipalveluslaki

11.1 Ovatko siviilipalveluslain 93 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

12 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

12.1 Ovatko henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

13 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

13.1 Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14 Vaikutusten arviointia, toimeenpanoa ja aikataulua koskevat kysymykset

14.1 Ovatko arviot esityksen kustannusvaikutuksista mielestänne realistiset?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.3 Ovatko arviot muista vaikutuksista mielestänne realistiset?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.4 Kommentit koskien ehdotusta lakimuutosten voimaantuloajasta 1.1.2023 ja muutosten toimeenpanoa?:

-

15 Asetusluonnokset

15.1 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi mielenterveysasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.2 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi päihdehuoltoasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.3 Kommentit koskien ehdotusta sosiaali- ja terveysministeriön asetukseksi hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa?

-

16 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

16.1 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Vanhusasiavaltuutettu on uusi, itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Arvioimme luonnosta hallituksen esitykseksi iäkkäiden ihmisten näkökulmasta.

Tavoite järjestää mielenterveys- ja päihdehuollon palvelut monimuotoisesti, jatkuvuutta varmistuen ja huomioiden terveyden edistäminen kokonaisuutena, on kannatettava. Esitysluonnoksen pääasiallinen sisältö -osassa todetaan, että selvennettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä ja vastuunjakoja sekä vahvistettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamista ja järjestämistä tarvittaessa yhteisesti toteutettuina palveluina.

Esityksen tavoite siitä, että saadaan järjestettyä aukottomat palveluketjut mielenterveys- ja päihdepalveluihin, on erittäin kannatettava. Ikääntyneiden henkilöiden kokemukset siitä, että heitä ”pallotellaan” eri toimijoiden kesken on kohtuutonta. Asiakkaiden tarpeista lähtevä moniammatillinen tarkastelu on hyvä pohja tarvittavan palvelukokonaisuuden järjestämiseksi

Varsinkin kaikkein hauraimmassa asemassa olevien, toimintakyvyiltään heikentyneiden ja paljon eri sosiaali- ja terveydenhuollonpalveluita tarvitsevien ikääntyneiden ihmisten kannalta palveluiden toteuttaminen oikea-aikaisesti ja aukottomasti sekä siten, että ne ovat helposti saavutettavissa, on erittäin tärkeää. Sivulla 86 on kuvattu erittäin hyvä tavoite:” Esitys terveydenhuollon monimuotoisista palveluista, joihin kuuluvat muun muassa liikkuvat avohoidon palvelumuodot

kohentaisivat muun muassa ikääntyneiden kansalaisten mielenterveyspalveluiden saavutettavuutta. Silloin kun erilliseen avohoidon palvelupisteeseen saapuminen olisi heille hankalaa, hoitokäynti voidaan toteuttaa myös kotona tai esimerkiksi asumispalveluyksikössä.”

Moni ikääntynyt tarvitsee lisäksi asianmukaista tukea ja ohjausta eri vaihtoehtojen selvittämiseksi.

Suomessa oli vuoden 2020 lopussa noin 1,3 miljoonaa 65 vuotta täyttäneitä henkilöä. 75-84-vuotiaita on noin 400.000 ja 85 vuotta täyttäneitäkin noin 155.000. Ennusteiden mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on noin 1,45 miljoonaa. (Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2021 Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2021 (julkari.fi)).

Hallituksen esitysluonnoksessa on vain harvassa kohdin mainittu esitettyjen muutosten vaikutuksista ikääntyneiden henkilöiden asemaan. Esimerkiksi sivulla 38 esitetyissä tilastoissa psykiatrian osastohoitopäivien osalta ei tietoja esitetä yli 64-vuotiaiden osalta. Nämä tiedot tarvitaan, jotta muutoksen vaikutusten arviointia heidän asemaansa voidaan tehdä.

THL:n psykiatrista erikoissairaanhoidon 2020 käsittelevän tilastoraportin mukaan yli 64 -vuotiaiden avohoidon käyntien lukumäärä on kasvanut voimakkaasti vuosien 2010 ja 2020 välillä ollen vuonna 2020 yli 110.000 käyntiä. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/terveyspalvelut/psykiatrinen-erikoissairaanhoido>

Päihdetilastollisen vuosikirjan 2021 mukaan perusterveydenhuollon avohoidon päihdetyön asiakkaista vuonna 2020 65–74-vuotiaita oli 8,3 %, 75–84-vuotiaita 1,6 % ja 85– 86-vuotiaita 0,2 %. <https://www.julkari.fi/handle/10024/144060> Tutkimusten mukaan yli 80-vuotiaat käyttävät alkoholia selvästi nuorempia ikäryhmiä vähemmän. Kuitenkin esimerkiksi kotihoidon työntekijät raportoivat yhä enemmän asiakkaiden päihdeiden käytöstä aiheutuvia ongelmia. Myös iäkkäiden alkoholiin liittyvät kuolemaan johtavat sairaudet ovat lisääntyneet, kun ne nuoremmilla ovat samaan aikaan vähentyneet. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1455072520954324>

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127068/yp1505_koivulaym.pdf?sequenc

65-69-vuotiaiden alkoholin käyttö on yhtä yleistä kuin nuoremmissa ikäryhmissä ja tutkijat kuvaavat ”märän sukupolven” ikääntymisen näkyvän tässä ilmiössä <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1455072520954324> Pääkaupunkiseudun asukkaiden hyvinvointikyselyn 2021 tulosten mukaan alkoholin liikakäyttö on pääkaupunkiseudulla yleisintä 65–79-vuotiaiden ikäryhmässä. Tämän ikäisistä peräti 46 prosenttia käyttää alkoholia liikaa. Pääkaupunkiseudun hyvinvointikysely 2021. Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupunkien keväällä 2021 toteuttama väestökysely. Verkkojulkaisu https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_04_12_Tutkimuksia_1_Ahlgren_Leinvuo_Erja_nsola_Joensuu_Maki_Manty_Sihvonen.pdf

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen tarve ei poistu ihmisen ikääntymisen myötä. Sen sijaan monet ikääntymisen mukanaan tuomat haasteet voivat lisätä tuen tarvetta. Sairaudet, toimintakyvyn lasku ja tärkeiden ihmissuhteiden menetykset ja jatkuvat yksinäisyyden kokemukset voivat edesauttaa mielialan laskua. Yli 75-vuotiailla esiintyy nuorempia selvästi yleisemmin muistisairauksia ja niihin saattaa liittyä vaikeaa psyykkistä oireilua. Ikääntymisen myötä myös alkoholin käytön vaikutukset

muuttuvat ja yhteisvaikutukset käytettyjen erilaisten lääkkeiden kanssa osaltaan vaikuttavat tilanteeseen.

Eri ikäiset ja eri elämäntilanteissa olevat ikääntyneet tarvitsevat erilaisia mielenterveys- ja päihdepalveluita ja heitä kohtaavat ammattilaiset erilaista osaamista. Suomessa sekä kotona että laitoshoidossa asuvat vanukset käyttävät paljon psyykelääkkeitä, ja käyttö vain lisääntyy iän kasvaessa. Iäkkäiden psyykenlääkkeiden käytön arviointi vaatii osaamista ja jatkuvaa työtä. (Strandberg 2022: Vanhusten lääkehoito - onnellisuuden este vai tuki?. Kirjassa Suomiko onnellisen vanhuuden maa? toim. Strandberg & Heikkinen)

Ikääntyvien mielenterveyspalvelut ja vanhuspsykiatria ovat kuitenkin joutuneet monin paikoin säästöjen kohteeksi. Vanhuspsykiatrisia osastoja on suljettu, eikä vanhuspsykiatriasta avohoitoa ole vastaavasti lisätty. (Alanen ym. 2020: Vääriä säästöpäätöksiä vanhuspsykiatriassa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/320004/SLL102020_602.pdf?sequence=1)

On tärkeää, että uudistuva lainsäädäntö tukee iäkkäiden mielenterveys- ja päihdepalveluiden tosiasiallisen saatavuuden parantamista. Yhtä tärkeää on yhteisöllisen sosiaalityön vahvistaminen erityisesti kaupunkien lähiöissä ja sen osana kynnyksettömien kohtaamispaikkojen tarjoaminen kaikenikäisille.

Topo Päivi

Vanhusasiavaltuutettu - vanhusasiavaltuutettu